

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

NGUYỄN THỊ THANH TÂM

ĐỘNG TỪ BA DIỄN TỐ TRONG TIẾNG VIỆT

LUẬN VĂN THẠC SĨ NGÔN NGỮ

Thái Nguyên - 2012

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

NGUYỄN THỊ THANH TÂM

ĐỘNG TỪ BA DIỄN TỐ TRONG TIẾNG VIỆT

Chuyên ngành: Ngôn ngữ học

Mã số: 60.22.01

LUẬN VĂN THẠC SĨ NGÔN NGỮ

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS. Nguyễn Văn Lộc

Thái Nguyên - 2012

LỜI CẢM ƠN

Tôi xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới PGS.TS. Nguyễn Văn Lộc, người thầy đã tận tình hướng dẫn tôi trong suốt quá trình nghiên cứu để hoàn thành luận văn này.

Tôi xin chân thành cảm ơn các thầy cô giáo Khoa Ngữ văn, Khoa Sau Đại học - Trường Đại học Sư phạm Thái Nguyên cùng các thầy giáo ở Viện Ngôn ngữ học, Viện Từ điển học và Bách khoa thư Việt Nam đã tận tình giảng dạy và giúp đỡ tôi hoàn thành khóa học.

Cuối cùng tôi xin chân thành cảm ơn gia đình, bạn bè, đã động viên khích lệ tôi trong suốt quá trình học tập và nghiên cứu.

Thái Nguyên, tháng 4 năm 2012

Tác giả luận văn

Nguyễn Thị Thanh Tâm

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi, các số liệu và kết quả nghiên cứu nêu trong luận văn là trung thực, được các đồng tác giả cho phép sử dụng và chưa từng được công bố trong bất kỳ một công trình nào khác.

Tác giả

Nguyễn Thị Thanh Tâm

MỤC LỤC

	<i>Trang</i>
Trang bìa phụ	i
Lời cảm ơn	i
Lời cam đoan.....	ii
Mục lục.....	iii
MỞ ĐẦU	1
Chương 1. MỘT SỐ VẤN ĐỀ CHUNG VỀ ĐỘNG TỪ BA DIỄN TỐ	7
1.1. Động từ.....	7
1.1.1. Khái niệm	7
1.1.2. Cách xác định động từ.....	7
1.1.3. Một số vấn đề cần chú ý khi xác định động từ.....	9
1.2. Vị trí của động từ ba diễn tố trong hệ thống động từ tiếng Việt.....	11
1.2.1. Cách phân loại động từ theo quan điểm truyền thống.....	11
1.2.2. Cách phân loại động từ theo lý thuyết kết trị	13
1.3. Nguyên tắc, thủ pháp và quy trình nghiên cứu động từ theo lý thuyết kết trị	29
1.3.1. Nguyên tắc xác định, phân tích kết trị của động từ.....	29
1.3.2. Thủ pháp pháp xác định, phân tích kết trị của động từ	37
1.3.3. Quy trình xác định, miêu tả kết trị của động từ.....	38
1.4. Đặc điểm chung của động từ ba diễn tố.....	40
1.4.1. Nhận xét chung	40
1.4.2. Phân loại động từ ba diễn tố (Các diện đối lập chính trong động từ ba diễn tố).....	42
Tiểu kết.....	48
Chương 2. ĐỘNG TỪ BA DIỄN TỐ VỚI MÔ HÌNH $N_1 - V - N_2 - N_3$	49
2.1. Nhận xét chung	49
2.1.1. Đặc điểm chung	49
2.2. Nhóm động từ ban phát.....	50
2.2.1. Nhận xét chung	50

2.2.2. Các diễn tố bên động từ ban phát.....	51
2.2.3. Các nhóm động từ ban phát, trao tặng.....	57
2.3. Nhóm động từ thu nhận.....	63
2.3.1. Đặc điểm chung.....	63
2.3.2. Các diễn tố bên động từ thu nhận.....	64
2.3.2. Các nhóm động từ thu nhận:	68
2.4. Nhóm động từ so sánh đối chiếu.....	70
2.4.1. Đặc điểm chung.....	70
2.4.2. Các diễn tố bên động từ so sánh đối chiếu.....	71
2.4.3. Các nhóm động từ so sánh đối chiếu.....	73
2.5. Nhóm động từ hòa hợp, kết nối.	74
2.5.1. Đặc điểm chung.....	74
2.5.2. Các diễn tố bên động từ kết nối.....	75
2.5.3. Các nhóm động từ kết nối:	77
Tiểu kết.....	78
Chương 3. ĐỘNG TỪ BA TIỀN TỐ VỚI CÁC MÔ HÌNH $N_1 - V_1 -$	
$N_2 - V_2$ và $N_1 - V_1 - N_2 - \nu_2 N_3$.....	79
3.1. Nhận xét chung	79
3.2. Nhóm động từ cầu khiến.....	80
3.2.1. Nhận xét chung.....	80
3.2.2. Các diễn tố bên động từ cầu khiến.	82
3.2.3. Các nhóm động từ cầu khiến.	94
3.3. Nhóm động từ bình xét.	103
3.3.1. Đặc điểm chung.....	103
3.3.2. Các diễn tố bên động từ bình xét.....	105
3.3.2. Về phân loại nhóm động từ bình xét - đánh giá.....	109
Tiểu kết.....	110
KẾT LUẬN.....	111
TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	112

MỞ ĐẦU

I. LÝ DO CHỌN ĐỀ TÀI

Nghiên cứu hệ thống từ loại tiếng Việt, các nhà nghiên cứu đều khẳng định vị trí và vai trò hết sức quan trọng của động từ. Động từ là từ loại có số lượng rất lớn và có đặc tính hết sức phức tạp. Về vai trò ngữ pháp, động từ là trung tâm tổ chức của tuyệt đại đa số câu tiếng Việt. Do có địa vị quan trọng trong hệ thống từ loại nên động từ luôn thu hút được sự quan tâm của các nhà nghiên cứu.

Việc nghiên cứu động từ đã được tiến hành ở nhiều góc độ với những công trình khác nhau như: *Cụm động từ tiếng Việt* của Nguyễn Phú Phong, *Động từ trong tiếng Việt* của Nguyễn Kim Thản, *Ngữ nghĩa và cấu trúc của động từ* của Vũ Thế Thạch, *Vị từ hành động và các tham tố của nó* của Nguyễn Thị Quy, *Kết trị của động từ trong tiếng Việt* của Nguyễn Văn Lộc... Qua những công trình nghiên cứu này, ta thấy rằng động từ là một từ loại lớn, có đặc điểm hết sức phức tạp, vẫn còn nhiều vấn đề cần được nghiên cứu sâu rộng hơn. Một trong những vấn đề đó là việc nghiên cứu, xác lập, phân tích, miêu tả làm rõ đặc điểm của các tiểu loại, các nhóm động từ.

Động từ ba diễn tố trong tiếng Việt là một nhóm động từ có số lượng khá lớn, có ý nghĩa ngữ pháp quan trọng. Tuy nhiên, đến nay, nhóm động từ này trong tiếng Việt chưa được nghiên cứu đầy đủ và có hệ thống.

Việc nghiên cứu về động từ ba diễn tố có ý nghĩa không nhỏ cả về lý luận lẫn thực tiễn.

Về lý luận, việc nghiên cứu nhóm động từ này theo lý thuyết kết trị sẽ góp phần soi sáng thêm một số vấn đề lý thuyết về động từ nói chung, lý thuyết kết trị động từ nói riêng trên cứ liệu của động từ ba diễn tố trong tiếng Việt.

Về thực tiễn, kết quả nghiên cứu kết trị của động từ ba diễn tố có thể được sử dụng để biên soạn các tài liệu phục vụ cho việc dạy học ngữ pháp tiếng Việt trong nhà trường.

Xuất phát từ những lý do trên, chúng tôi chọn nghiên cứu đề tài “**Động từ ba diễn tố trong tiếng Việt**”

II. LỊCH SỬ VẤN ĐỀ

Về sự tồn tại của động từ tiếng Việt, từ trước đến nay có rất nhiều ý kiến nhưng có hai ý kiến trái ngược nhau. Ý kiến thứ nhất phủ nhận sự tồn tại của động từ. Còn ý kiến thứ hai thừa nhận sự tồn tại của động từ.

Những người có ý kiến thứ nhất như M. Grammong (M.Grammont) và Lê Quang Trinh phủ nhận khả năng phân định các loại từ trong tiếng Việt. Do đó, các tác giả cũng phủ nhận sự tồn tại của động từ. Các tác giả này cho rằng trong tiếng Việt, không có mạo từ, danh từ, đại từ, động từ, cũng không có giống và số mà chỉ có những từ không thôi: những từ này đều là đơn âm tiết, nói chung không biến đổi, ý nghĩa của chúng thay đổi hay được xác định nhờ những từ đặt trước hay theo sau, nghĩa là nhờ chức năng, vị trí của chúng ở trong câu.

Ý kiến thứ hai thừa nhận sự tồn tại của động từ, nhưng những người theo ý kiến này lại khác nhau về điểm xuất phát cũng như về kết quả đạt được. Có thể kể ra một số ý kiến như sau:

Nguyễn Kim Thản phân động từ ra làm bốn loại: loại thứ nhất có sự lẫn lộn giữa động từ và vị ngữ bắt nguồn từ thời cổ Hy Lạp, loại thứ hai xuất phát từ ý nghĩa, loại thứ ba xuất phát từ hình thức ngữ pháp (hiểu theo nghĩa rộng), chủ yếu là khả năng kết hợp của từ, loại thứ tư chú ý tới cả đặc điểm ý nghĩa và đặc điểm hình thức của từ.

Những tác giả chủ trương xuất phát từ ý nghĩa để xác định từ loại là Trần Trọng Kim, Bùi Đức Tịnh, Nguyễn Lân,...

Người chủ trương dựa vào hình thức ngữ pháp (khả năng kết hợp) để xác định từ loại là Lê Văn Lý. Ông chỉ ra rằng: Người chức năng chủ nghĩa tốt nhất là làm việc không dựa vào ý nghĩa của từ, mà dựa vào chức năng của chúng, sự ứng phó và kết cấu của chúng...không phải là nhìn vào bản thân từ

để tìm ra cái quy định đặc tính của nó, mà phải nhìn vào hoàn cảnh của nó, tức là khả năng kết hợp các từ với các từ khác trong ngôn ngữ.

Trong loại ý kiến thứ tư, Nguyễn Kim Thản chủ trương phân định từ loại dựa vào cả ý nghĩa lẫn hình thức ngữ pháp, tác giả chứng minh sự tồn tại của danh từ và động từ tiếng Việt bằng cách đối lập khả năng kết hợp của hai từ loại như khả năng kết hợp với những từ chỉ định (*này, kia..*). với từ chỉ sở thuộc, với đại từ (*có là và không có là*), với định ngữ tính từ (danh từ thì kết hợp trực tiếp, động từ thì có thể có từ *cho*), với những từ phủ định.

Trong hai loại ý kiến trên, ý kiến thứ hai đã dần chiếm ưu thế và được công nhận. Bởi thế, động từ bắt đầu được nghiên cứu một cách nghiêm túc và đầy đủ. Quá trình ấy có thể được tóm tắt như sau:

Từ cuối thế kỉ XIX đến đầu những năm sáu mươi của thế kỉ XX, việc nghiên cứu về động từ chưa đạt được những thành tựu đáng kể, chưa có nhiều công trình nghiên cứu một cách đầy đủ về động từ. Chỉ từ giữa những năm sáu mươi đến nay, việc nghiên cứu về động từ mới thực sự được chú ý và đi vào chiều sâu. Bên cạnh những công trình chung về ngữ pháp thường có đề cập đến động từ, có thể kể đến một số chuyên luận tiêu biểu trong và ngoài nước như:

Ở nước ngoài có:

- *Phân loại động từ tiếng Việt* của I.S. Bystov (1966)
- *Cụm động từ tiếng Việt* của Nguyễn Phú Phong (1973)

Ở trong nước có:

- *Các động từ chỉ hướng trong tiếng Việt* của Nguyễn Lai (1976)
- *Động từ trong tiếng Việt* của Nguyễn Kim Thản (1977)
- *Ngữ nghĩa và cấu trúc của động từ* của Vũ Thế Thạch (1984)
- *Vị từ hành động và các tham tố của nó* của Nguyễn thị Quy (1995)
- *Kết tri của động từ tiếng Việt* của Nguyễn Văn Lộc (1995)

Trong các công trình trên đây, một số nghiên cứu tương đối hoàn toàn diện về động từ nói chung. Đó là những công trình của Nguyễn Phú Phong và Nguyễn Kim Thản.. Ở những công trình này, diện mạo chung của động từ đã hiện lên khá rõ rệt. Bên cạnh đó có những công trình đi sâu vào một khía cạnh nào đó của động từ như: I.S. Bystov đi vào phân loại động từ, Nguyễn Lai tìm hiểu về nhóm động từ chỉ hướng, Vũ Thế Thạch tìm hiểu về mặt ngữ nghĩa, Nguyễn Thị Quy tìm hiểu về vị từ hành động và các tham tố của nó, Nguyễn Văn Lộc đi sâu vào mặt kết trị. Tuy nhiên, có một khía cạnh của động từ còn ít được chú ý đến, đó là việc tìm hiểu về các nhóm, các tiểu loại động từ trong đó có động từ ba diễn tố. Vì vậy, ở đề tài này chúng tôi sẽ đi sâu vào việc tìm hiểu về động từ ba diễn tố trong tiếng Việt theo lý thuyết kết trị.

III. MỤC ĐÍCH VÀ NHIỆM VỤ NGHIÊN CỨU

Mục đích của đề tài này là miêu tả làm rõ đặc điểm ý nghĩa và thuộc tính kết trị của nhóm động từ ba diễn tố trong tiếng Việt. Qua đó, góp phần soi sáng thêm một số vấn đề về lý thuyết kết trị và kết trị của động từ trên cơ sở liệu của một nhóm động từ cụ thể trong một ngôn ngữ thuộc loại hình ngôn ngữ đơn lập.

Nhiệm vụ nghiên cứu của luận văn là:

1. Nghiên cứu những vấn đề lý luận chung (về động từ, lý thuyết kết trị và kết trị của động từ, phân loại động từ theo kết trị, khái niệm động từ ba diễn tố).
2. Xác lập nguyên tắc và thủ pháp phân tích, miêu tả động từ ba diễn tố theo lý thuyết kết trị.
3. Phân loại, miêu tả các nhóm động từ 3 diễn tố theo đặc điểm ý nghĩa và thuộc tính kết trị.

IV. ĐỐI TƯỢNG VÀ PHẠM VI NGHIÊN CỨU

Đối tượng nghiên cứu của luận văn là động từ ba diễn tố trong tiếng Việt hiện đại.